

Šegrtska škola u Koprivnici od jeseni 1910. do kraja 1918. godine

MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

RUŽICA MEDVARIĆ-BRAČKO

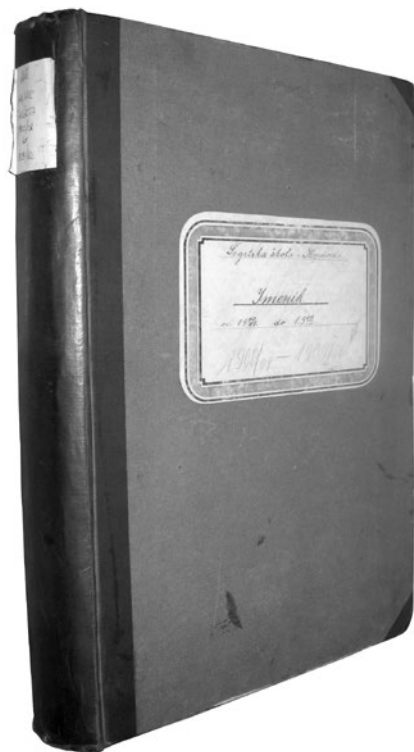
Ovaj rad treći je nastavak istoimenog rada koji smo počele objavljivati u Podravskom zborniku 2017. i 2018. godine. On pokazuje kako je Koprivnica zahvaljujući obrtnicima i trgovcima postala važno privredno središte pred Prvi svjetski rat zahvaljujući svojem strateško-graničnom položaju prema Mađarskoj, ali i kao poveznica sa Slavonijom uzduž Drave. Koprivnica kao značajno trgovačko-obrtničko, a sada već i industrijsko središte, ušla je tek nakon Prvoga svjetskoga rata u proces stagnacije i zaostajanja, ali to će biti zadatak istraživanja nekih budućih istraživača.

Ključne riječi: Koprivnica, šegrtska škola, obrtnici, 1910. – 1918.

1. Političke i gospodarske prilike pred Prvi svjetski rat u Koprivnici

Godine 1910. u Koprivnici je podignuta pinara, asfaltirane su ulice u centru grada i Varaždinska ulica, što je u tim dijelovima grada znatno poboljšalo kvalitetu života i prometovanja. Koprivnica postaje privlačna kao školsko središte jer je 1892. dobila novu zgradu za osnovnu školu, prepustivši staru iz 1856. Gradskom poglavarstvu, a 1908. je otvorena i realna gimnazija u jednoj od najljepših koprivničkih javnih zgrada s time da je podignuto i igralište za školsku djecu. Ojačao je i politički život nakon odlaska bana Khuena Héderváryja, braća Radić iskoristila su željezničku vezu s Koprivnicom, a od 1911. i s Podravinom sve do Virovitice, za promoviranje ideja svoje Hrvatske pučke seljačke stranke. Jak je utjecaj i pravaša odnosno publicista

Martina Lovrenčevića, urednika *Hrvatskog prava*, te župnika Jurja Tomca iz Molva koji zastupa ideje Josipa Franka. Nakon Frankove smrti njegovi sinovi Vladimir i Ivica uspjeli su, osim u Virju, omrznuti pravaške ideje u narodu, oslobađajući u Koprivnici sve veći prostor djelovanju Hrvatsko-srpske koalicije, tj. djelovanju župnika Stjepana Zagorca, odnosno u selima braći Radić. Sve više jača seljački pokret sklon radikalnijim metodama u želji da iskaže svoje nezadovoljstvo stanjem na hrvatskom selu. Još 1900. u Hlebine dolazi Antun Radić te potiče stvaranje zadružne banke koja bi oslobodila narod od lihvara i banaka prilikom dizanja kredita po visokim kamatama. Braća Radić pozivaju Podravce na borbu za financijsku samostalnost zemlje, puno pravo glasa, slobodu javne riječi, te potpuno slobodno sastajanje i udruživanje. U nemirima

Sl. 1. Naslovna stranica Imenika Šegrtske škole u Koprivnici (snimila: R. Medvarić-Bračko, 2019.)

1903. i 1904. sudjelovale su tisuće ljudi.¹ No, pod utjecajem mirotvorne politike Stjepana Radića, narod odustaje od buntovnih metoda, te se priklanja prosvjeti, unapređivanju seljačkih gospodarstava i zadrugama, a građanska škola u Virju je u tome imala znatnu ulogu, kao i Peroslav Ljubić koji je od 1892. bio urednik lista *Podravec*. Ljubić 1905. mijenja naziv lista u *Hrvatske novine* i prelazi u redove Hrvatsko-srpske koalicije. Stjepan Radić pokreće 1907. svoj list *Dom*, osnovavši uz pomoć podravskih seljaka i Hrvatsko-seljačku tiskaru u Zagrebu koja je osiguravala listu stalnost izlaženja, a preko knjižare u Jurišićevoj ulici koju vodi Marija Radić uspostavlja se redovita veza sa seljacima koji dolaze u Zagreb. Zbog parole braće Radić da je znanje moć, sve obitelji u Podravini teže školovanju svoje djece, pri čemu su im primarne stručne škole budući da nisu zahtije-

Sl. 2. Ulazna vrata u Nemčićevoj ulici br. 6 u Koprivnici, rad nepoznatog kovačkog majstora (snimila: R. Medvarić-Bračko, 2019.)

vale dugotrajno školovanje jer nisu imali garancije da će nakon završetka školovanja naći zaposlenje u Hrvatskoj. Iako Hrvatska kao dio Austro-Ugarske Monarhije pokazuje sve veću težnju za razvojem industrije, tek poslije 1903. počele su se, uz pomoć uglavnom židovskog i srpskog trgovačkog kapitala, a uz dozvolu budimpeštanskog Ministarstva trgovine, podizati brojnije tvornice i u sjevernoj Hrvatskoj. Na to je svakako utjecala jeftina, ali ipak pismena radna snaga koja je izvirala iz agrarne prenaseljenosti Podravine. Zaposlenje je bilo lakše naći u obrtu, trgovini i industriji nego u upravi te je stoga naukovanje i polazak šegrtske škole bio najkraći put do sigurnog posla. Koprivnica je bila poznata po dobrim obrtnicima i uspješnim trgovcima. Prvi su imali iskustva stečena prilikom *vandrovanja* u razvijenim dijelovima Austro-Ugarske Monarhije njegujući dobrim dijelom i cehovske tradicije, a drugi su, većinom Židovi, dolazili s kapitalom iz susjedne Austrije i Mađarske te sa sela gdje su prvotno stekli kapital. U Koprivnici su se locirale četiri novčane ustanove i grad je nosio obilježje uspješnog razvoja. Gradonačelnik

¹ ŠADEK, Vladimir: *Političke stranke u Podravini 1918. – 1941.* Koprivnica: Meridijani, 2009., 22–25.

Josip Vargović modernizira središte grada, te na trošak sječe gradskih šuma uređuje središte i stvara prostor za dva velika gradska trga, a bedemi se ruše ostajući tek blijedi ostatak nekadašnje moćne obrambene tvrđave prema istoku.²

Koprivnica je 1890. bila najveći grad u Bjelovarsko-križevačkoj županiji ako se računa građansko stanovništvo bez vojske i zadržala je to mjesto i 1900. i 1910. godine. No grad Bjelovar počeo je sustizati Koprivnicu jer je od 1886. bio središte županije čiji je položaj izgubio grad Križevci. Zanimljivo je da je muško stanovništvo bilo brojnije od ženskog u Koprivnici i Križevcima, vjerojatno zbog rada na željeznici, dok je u Bjelovaru na 2910 stanovnika bilo stotinu žena više nego muškaraca, što znači da je struktura društva bila drugačija. U tabeli 2. donosimo i razdiobu stanovništva po vjeroispovijesti, te vidimo da su u sva tri grada dominirali stanovnici katoličke vjere, ali je u Bjelovaru bilo mnogo pravoslavaca, dok su u Koprivnici desetinu muškog stanovništva činili Židovi. U Bjelovaru je živjelo i radilo 750 pravoslavaca i 479 Židova, dok je u Koprivnici bilo 447 Židova i 123 Srba, što znači da su u oba grada Židovi, baveći se gotovo isključivo trgovinom i industrijskom proizvodnjom, bili nosioci razvoja, ali su u Koprivnici Židovi bili utjecajniji, na što ukazuju tvornice, trgovine, banke i druga poduzeća u njihovom vlasništvu koja su bila brojna u Koprivnici.³

Iako je u samom gradu Koprivnici 1910. godine popisano 447 Židova koji su uglavnom živjeli od trgovine i industrije, oni se slabo koriste radnom snagom šegrta iako su glavne trgovine u središtu Koprivnice već prešle u njihove ruke.⁴ U vrijeme Balkanskih ratova osjećaju se nesigurno pa gotovo potpuno izostaje njihov interes za zapošljavanje šegrta.

Izgleda da su Židovi svoje nasljednike školovali u razvijenijim trgovačkim središtima u Mađarskoj ili Štajerskoj kod svojih rođaka, jer su tako postajali poliglotti, pa su lakše uspostavljali i održavali trajne trgovačke veze s rođacima na području Austro-Ugarske Monarhije, a i šire. Koprivnica je imala direktnu vezu s Rijekom, kuda je slala brašno i meso, pa je bila opskrbljena i mnogim manufakturnim luksuznim robama. No zbog političkih prilika u Hrvatskoj, a i povremenih antisemitskih ispada, Židovi su se u Hrvatskoj ipak osjećali dosta nesigurno u određenim razdobljima, pa to potvrđuje i 1903. godina kada je radi ublažavanja antisemitizma ojačao rad novostvorenog *Izraelitičkog gospojinskog društva*, a Židovke su bile uključene i u rad *Dobrotvornog gospojinskog društva* osnovanog još 1878. godine. U razdoblju od 1873. do 1918. Židovi su se u Koprivnici i u Podravini uključili u sve sfere gospodarskog, kulturnog i političkog života, a osobito u industrijski razvoj, te su imali i svoju židovsku općinu.⁵ Židovi donose kapital u Koprivnicu i ulažu ga u trgovački i industrijski razvoj Koprivnice, ali u svoje radnje rijetko uzimaju šegrte katoličke ili pravoslavne vjere. Proizvodni zanati uglavnom su još uvijek u rukama domaćih obrtnika koji čine osnovu privrednog proizvodnog života i nastoje se održati obrti potrebni stanovništvu, a osobito postolari, čizmari, opančari i krojači te građevinski obrti (zidari, kovači, stolari). Osjeća se izumiranje nekih starih obrta poput bačvara, rezbara, krznara, medicara, nožara, tokara, čije proizvode zamjenjuje industrijska roba. Koprivnica, koja se razvila na granici vojne i banske Hrvatske kao obrtničko mjesto, sve više postaje trgovačko središte u kojem se prodaje industrijska roba dopremljena iz industrijskih krajeva.

Vrlo raznolik sastav stanovništva u Koprivnici po vjeri te višak muškaraca nad ženama bio je poticajan za privredu koja je dominirala nad ostalim gradovima sjeverozapadne Hrvatske. Do Prvoga svjetskog rata grad se naglo razvija i kao industrijsko središte, da bi onda tijekom rata došlo do naglog osiroma-

2 ERNEČIĆ, Dražen: *Životopis Josipa Vargovića, koprivničkog gradonačelnika – vizionara*. // *Scientia Podraviana* XIV, Koprivnica: Povijesno društvo Koprivnica, 1999., 2–3.

3 FELETAR, Dragutin: *Podravina. Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske*. Koprivnica: Podravka, 1973., 146–165.

4 DOBROVŠAK, Ljiljana: *Spomenik stradalim Židovima u Prvom svjetskom ratu u Koprivnici*. // *Podravski zbornik* 43/2017 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2017., 58. (U Hrvatskoj je 1910. popisano ukupno 21.231 Židova.)

5 DOBROVŠAK, Ljiljana: *Židovi u gospodarstvu Koprivnice i Podravine*. // *Podravina* VIII, 16, 2009., 98–114.

Tab. 1. Broj stanovnika u tri grada Bjelovarsko-križevačke županije 1890. – 1910. (Statistički godišnjak kraljevina Hrvatske i Slavonije, II. 1906. – 1910. Zagreb, 1917., 7.)

	Broj stanovnika 1890.	Broj stanovnika 1900.	Broj stanovnika 1910.
Grad Koprivnica	6512	7074	8008
Grad Križevci	4092	4405	4886
Grad Bjelovar	4135	4889	6812

Tab. 2. Građansko stanovništvo po spolu i vjeroispovijesti u gradovima Bjelovarsko-križevačke županije (Statistički godišnjak kraljevina Hrvatske i Slavonije II. 1906. – 1910. Zagreb, 1917., 22.)

	Koprivnica	Križevci	Bjelovar
Muških	4172	2545	3102
Ženskih	3836	2341	3210
Rimokatolici	7400	4337	5002
Pravoslavni	123	146	756
Grkokatolici	8	60	41
Evangelici augsburške vjere	12	9	17
Evangelici reformisti	16	4	17
Židovi	447	228	479
Ostalih	2	2	-

šenja, a zbog graničnog položaja u monarhističkoj Jugoslaviji i do zatiranja i smanjenja njegove privredne djelatnosti.

Neki od obrtnika, koji su izučili zanat u inozemstvu uspijevaju zadržati svoje male uslužne radnje u središtu, a brojni ugostitelji i hotel *K caru austrijskome* čine ugodan boravak strancima. Koprivnica sve više izgleda kao malen mađarski grad pa do Prvoga svjetskog rata ima lice uređenog i dobro vođenog malog grada u kojem je nekadašnja vojna uloga grada za vrijeme Vojne granice slabo vidljiva. Pod pritiskom kapitala, stare manufakture zamjenjuju nove oveće radionice, pri čemu Paromlin, Tvornica čavala i Tvornica umjetnog gnojiva Danica d.d., a od 1917. i Tvornica ulja, imaju posebnu važnost.⁶

6 FELETAR, Dragutin: Podravina: Povijesno-geografski pregled od paleolita do 1945. godine. Koprivnica: Centar za kulturu OOUR Muzej grada Koprivnice, 1988.; KOVAČIĆ, Danijel: *Kratki pregled povijesti koprivničkog gospodarstva u međuratnom razdoblju*. // Podravski zbornik 24-25/1998-1999 (ur. Hrvoje Petrić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1999., 137–145.

Šegrtske škole bile su vezane uz pučke škole, pa su isti bili i nastavnici. U Hrvatskoj i Slavoniji radilo je 1910. godine 46 šegrtskih škola, od čega na području Bjelovarsko-križevačke županije četiri. Na te četiri škole (u Koprivnici, Križevcima, Bjelovaru i Virju) predavala su tri učitelja viših pučkih škola, dvadeset učitelja nižih pučkih škola, jedan učitelj stručne škole i osam vjeroučitelja, što ukazuje da je kvaliteta nastave bila raznolika.⁷ Prema istom izvoru u Hrvatskoj i Slavoniji je 1910. šegrtske škole polazilo 7745 učenika, ali je tijekom godine istupilo 1188 učenika, otpušteno je 1685, a umrlo 25 učenika. U četiri šegrtske škole na području Bjelovarsko-križevačke županije nastavu je polazi o 621 učenik, od čega je istupilo 76 učenika tijekom godine, a otpušteno 122 te je nastavu završilo 626 učenika, što potvrđuje veliku selekciju. Službena državna statistika nije donijela podatke za koprivničku šegrtsku školu, pa su

7 Statistički godišnjak kraljevina Hrvatske i Slavonije II., 1906. – 1910., Zagreb, 1917., 508.

stoga naši podatci, sakupljeni na primarnom izboru ispisom iz glavnih imenika i upisnika dosta važni, jer šegrti su bili budući obrtnici i trgovci, te budući nosioci privrednog razvoja i gospodarstva.

2. Šegrti u koprivničkoj šegrtskoj školi od 1910. do 1914. godine.

Stanje u društvu uvijek se odrazilo i na škole pa ni koprivnička šegrtska škola nije bila izuzetak od tog pravila. Bilo bi zgodno analizirati i broj šegрта kod pojedinog obrtnika u Koprivnici 1890. i obrtnike koji su uzimali šegrtu

u nauk do Prvoga svjetskog rata. Ispis šegрта iz Glavnih imenika koprivničke šegrtske škole od 1910. do 1915. pokazuje da se svake godine broj šegрта povećava, što je u skladu s razvojem grada i potrebama regije.

Školske godine 1910./1911. formirana su dva prva razreda od kojih je A razred imao 33 učenika, a razred B 19. Razredi su bili miješani po strukama i nije bilo moguće ustanoviti je li postojalo neko pravilo formiranja po profesionalnosti ili zavičajnosti. Te je godine ravajući učitelj pučke škole Josip Kirar uspio osnovati *Stol za prehranu siromašne školske mladeži* pa je vjerojatno i izvjestan broj šegрта imao pravo na hranu u dane nastave jer se vodila velika

Tab. 3. Popis koprivničkih šegрта u prvom A razredu 1910./1911. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegрта	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Anton Danijel	1896.	Koprivnica	postolar	Albrich Franjo
2. Belošević Mijo	1895.	Glogovac	krojač	Jambrek Martin
3. Dravski Martin	1897.	Peteranec	zidar	Reš Josip
4. Flajpan Josip	1896.	Apatovac	kovač	Bohanec Vid
5. Jagar Martin	1896.	Mosti	postolar	Forenbacher Vatroslav
6. Jurca Eduard	1895.	Plavšinc	bravar	Kartes Josip
7. Kajić Mijo	1898.	Kalinovac	postolar	Hirschl Geiza
8. Kobilšek Josip	1896.	Zagreb	tesar	Igrić Janko
9. Kranjec Franjo	1897.	Dubovica	čizmar	Vragović Dragutin
10. Kukec Ivo	1897.	Bolfan	čizmar	Sabolić Stjepan
11. Kukret Josip	1895.	Doljan	stolar	Košćar Gabrijel
12. Kuštrak Franjo	1897.	Miholjanec	čizmar	Pisćak Ignac
13. Laptoš Tomo	1897.	Koprivnica	zidar	Igrić Valko
14. Madarić Mirko	1893.	Rijeka Mučna	bačvar	Turković Alojzije
15. Mesarić Imbro	1896.	Ugarska	krojač	Balaš Adolf
16. Mikulec Milan	1896.	Koprivnica	bravar	Lovrenčić Luka
17. Nemec Josip	1897.	Kalnik	čizmar	Švasnik Antun
18. Ozmec Ivan	1894.	Hermanec	zidar	Reš Josip
19. Pavlović Ljudevit	1894.	Peteranec	dimnjačar	Čmelić Marko
20. Peroš Tomo	1897.	Peteranec	čizmar	Jurenec Marko
21. Potec Marijan	1897.	Mali Bukovec	bravar	Senjan Josip
22. Runjić Petar	1894.	Ferdinandovac	trgovac	Breiner Mavro
23. Smalj Stjepan	1896.	Lepavina	trgovac	Breiner Mavro
24. Sokač Tomo	1898.	Kalnik	čizmar	Mikulec Đuro
25. Široki Vladislav	1896.	Božjakovina	dimnjačar	Pajak Đuro
26. Vajdec Tomo	1895.	Ivanec	krojač	Lukman Martin

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
27. Vedriš Ivan	1897.	Novigrad Podravski	brijač	Skoliber Bogumir
28. Vinček Franjo	1894.	Subotica Podravska	stolar	Lovreković Antun
29. Vitković Martin	1896.	Virje	trgovac	Steiner Koloman
30. Vitez Jakob	1896.	Sredska	tokar	Štefec Martin
31. Vrbani Josip	1895.	Peteranec	čizmar	Vrbani Ivan
32. Vrtar Mato	1898.	Moždena Novi Marof	trgovac	Lowy David
33. Vučković Stjepan	1895.	Plavšćina	tapetar	Kristijan Josip

Tab. 4. Popis koprivničkih šegrta u prvom B razredu 1910. /1911. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Čajko Franjo	1895.	D. Stubica	stolar	Kiš Mijo
2. Dombović Filip	1894.	Đurđevac	bravar	Senjan Josip
3. Golub Adam	1893.	Kalnik	čizmar	Jurinec Josip
4. Gregurec Valent	1893.	Kunovec	kovač	Jakupić Pavao
5. Horvat Ivan	1896.	Županec	stolar	Lovreković Antun
6. Horvat Stjepan	1895.	Topolovac	bravar	Solar Mirko
7. Jabornik Rudolf	1895.	Trema - Križevci	bravar	Kartes Josip
8. Kovačić Dragutin	1896.	Koprivnica	urar	Paap Stjepan
9. Kristofić Ignac	1894.	Koprivnica	mesar	Kudelić Franjo
10. Loborec Janko	1897.	Koprivnica	bravar	Senjan Josip
11. Loborec Ljudevit	1891.	Koprivnica	bravar	Senjan Josip
12. Mojžes Eugen	1894.	Pitomača	soboslikar	Anžel Rafajel
13. Rozenberg Sigismund	1897.	Ivanec kraj Koprivnice	trgovac	Schlesinger Fucks
14. Smojver Ivan	1896.	Karlobag	urar	Nagy Ernest
15. Sušetić Dragutin	1897.	Vojakovac Križ.	bravar	Kartes Josip
16. Šporčić Tomo	1896.	Male Drage	postolar	Vragović Ivan
17. Zorčić Dušan	1894.	Varaždin	trgovac	Rosenberger Hinko
18. Zrinjski Đuro	1897.	Koprivnica	bravar	Brozović Ljudevit
19. Žnidar Blaž	1894.	Ivanec kraj Koprivnice	kovač	Pazić Stjepan

briga o siromašnim učenicima.⁸ Navedene školske godine Josip Kirar proslavio je četrdesetu godišnjicu svojeg rada u Koprivnici, a tom prigodom su šegrti 14. veljače 1912. nakon okupljanja u svečanoj dvorani gombaone otpjevali himnu, a šegrt Skoliber svečano je u ime učenika izrazio zahvalnost učitelju. Sve-

čanost se nastavila i drugi dan tijekom kojeg je učenica ženske stručne škole Fanika Friedrichova uručila Kiraru buket cvijeća, a čestitke je dobio i od velikog broja građanstva koje je uočilo njegov predan rad kao veliki poklon gradu.⁹

Iz navedenih podataka u tabelama vidljivo je kako šegrti do 1914. godine uglavnom dolaze iz Koprivnice i koprivničke Podravine,

8 KRUŠELJ, Ksenija: *Povijest pučkog školstva u Koprivnici (III.) Od početka 20. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata.* // Podravski zbornik 40/2014 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2014., 51.

9 KRUŠELJ, Ksenija: *Povijest III.*, 51–52.

ali ima nešto djece i iz Međimurja koje je do prosinca 1918. potpadalo pod Mađarsku, te iz Hrvatskog zagorja uslijed pojačanog doseljavanja u Podravinu. Obrtnici su uglavnom domaći ljudi uz nekolicinu Židova.

3. Prilike u Koprivnici za vrijeme Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.)

Početkom dvadesetog stoljeća nitko u Podravini nije očekivao da će uskoro započeti veliki svjetski rat koji će poništiti tri velika carstva: Austro-Ugarsku Monarhiju, Tursko Carstvo i Rusko Carstvo. Problemi nerješavani godinama u petrificiranim carstvima koja su izbjegavala nužne reforme desetljećima su se nagomilavali, iako su brojni znakovi ukazivali na potrebu njihovog rješavanja.

Nakon podjele svjedodžbi 29. lipnja 1914. nastupio je odmor, a onda je u srpnju došlo do objave rata i mobilizacije koja je dotada mirni život Podravine obilježila svečanim ispraćajem sinova i očeva na bojišnicu, odakle su već u kolovozu počeli stizati prvi ranjenici s drinskog fronta i prvi telegrami o poginulima. Zbog neočekivano velikog priljeva ranjenika, školske zgrade u Koprivnici do 1917. godine bile su prepuštene ranjenicima kada se pomalo oslobađaju premještajem ranjenika u Varaždin i Bjelovar, odnosno pojačanjem kapaciteta koprivničke bolnice. I u Križevcima je zgrada pučke škole bila ustupljena za ratnu bolnicu 15. veljače 1915., da bi onda u križevačkoj školi bili otvoreni ženski tečajevi za ručne radnje i krojenje.¹⁰ Vjerojatno je i u Koprivnici učinjeno nešto slično. Bili su mobilizirani i mnogi mladi učitelji, pa je nastavu trebalo prilagoditi novim prilikama, što je zapravo značilo da se stalna nastava nije održavala, a nije bilo ni svečanih završnih ispita. Sve je u Koprivnici postalo podređeno ratu i radu za potrebe bojišnica, čime je opet oživljeno sjećanje na ulogu ovih krajeva u vrijeme osmanlijskih napada. U početku rata smatralo se da je pobjeda sigurna i da će rat biti kratak, jer se računalo na iscrpljenost

srpske vojske poslije Balkanskih ratova, te da će vojska Austro-Ugarske Monarhije, zasnovana na stoljetnoj vojničkoj tradiciji brzo pobijediti Srbiju i tako riješiti istočno pitanje u svoju korist. Međutim rat između Austro-Ugarske Monarhije i Kraljevine Srbije uskoro se pretvorio u svjetski te je zapalio čitav svijet pri čemu su po prvi puta korištena mnoga nova oružja koja su ovaj rat pretvorila u pravu klaonicu. Četiri pune godine vojnici su krvarili na mnogim bojišnicama Europe, uvukavši u rat i izvaneuropske zemlje, a posljedica je bila 15 milijuna mrtvih i vjerojatno mnogo više ranjenih. Rusija, Galicija, Ukrajina, a onda i područje Soče, prepune su grobova naših mladih ljudi, a povijest je uzela takav tijek da su ta grobišta postala bezimeni grobovi, koji su ubrzo zaboravljeni nakon rata. Mijoš ni danas ne znamo koliko je Hrvata stradalo. Ratovali su u raznim pukovnijama, specijaliziranim po vrstama, a osim toga mobilizacija je tekla po potrebi i povlačila je sve više mladih ljudi na bojišta nakon kratkotrajne vježbe kroz čitavo vrijeme trajanja rata, kao što su i ratni zajmovi osiromašili gospodarstvo.

Kako je rat utjecao na život Koprivnice znamo samo iz očuvanih arhivskih izvora, jer su Zakon o pravu sakupljanja i vrlo oštra cenzura te zabrana izlaženja većine listova onemogućili prave spoznaje o ratnim događanjima. No Tomo Jalžabetić, Vinko Lovreković i Stjepan Radić kao saborski zastupnici govore na proračunskim sjednicama Sabora o stanju nacije iako se preko njihovih prijedloga šutke prelazilo te ih se obično nije ni stavljalo na dnevni red, osobito u drugoj i trećoj godini rata. Zemljom se upravlja naredbama koje preko civilnih vlasti uglavnom dolaze od vojnog vrha, pa je tako banovao i dr. Nikola Škerlec od 1913. do 1917. kada je nakon smrti Franje Josipa došlo do izvjesnih promjena u upravljanju zemljom. Radićeve interpelacije Hrvatskom saboru očuvane su i iz njih možemo spoznati kako je Stjepan Radić ukazivao na velike nevolje kojima su bili pogođeni Hrvati, a osobito seljaci.¹¹ U Saboru je i Stjepan Zagorac govorio o prisilnim rekvizicijama

10 BOGDANOVIĆ, Tomislav: *Križevci u Prvome svjetskom ratu*. Zagreb – Križevci: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Koprivničko-križevačke županije, 2018.

11 BOBAN, Branka: *Stjepan Radić u vrijeme Prvoga svjetskog rata*, Zagreb: Alineja, 2006., 53–58 i 95.

stoke i osiromašnju naroda, a slike nekih najivnih slikara nastale deset godina kasnije obilježavaju to teško vrijeme. Cvala je korupcija i špekulacija hranom, a ratni bogataši otkupljivali su jeftino maksimirane proizvode da bi ih onda skupo prodavali vojnim vlastima i gladnim civilima. Nestašica je zavladała i u Koprivnici jer je izostala uobičajena proizvodnja zbog mobilizacije.¹² Radić je u Saboru 1916. kritizirao i stanje u školstvu, rekavši da je školstvo i do rata bilo dosta loše te da je potrebno povesti veću brigu o školstvu, a osobito je kritizirao da se mnogi naši školovani ljudi, nakon što završe fakultet više ne trude dalje usavršavati, iako su talentirani i sposobni. Rekao je da je Hrvatska u vrijeme bana Ivana Mažuranića imala pučke škole na nivou Europe, ali da su za Khuena »pokvarene« jer su učitelji uvučeni u stranačku politiku. Iako su učitelji bili organizirani u posebnim učiteljskim društvima, rastrojene političke prilike prisilile su ih da se bave javnom politikom jer su samo tako mogli utjecati na poboljšanje svog materijalnog statusa i nastavu. Smatralo se da dolazi previše djece na jednog učitelja u razredu, te da su troškovi školovanja prebačeni na roditelje, što izaziva prerano povlačenje učenika iz škole i njihovo uključivanje u teške fizičke poslove budući da su i konji rekvirirani te odvučeni na bojišta. Radić je smatrao da su učenici u pučkim školama preopterećeni gradivom. Kritizira što se u školstvu ne planiraju reforme po češkom uzoru, a njegov pokušaj 1910. da se u trgovačke škole uvede učenje češkog jezika bio je prihvaćen od dr. Milana Amruša koji je tada bio predstojnik Zemaljske vlade za nastavu i bogoštovlje, ali je ubrzo ukinuto, a šestogodišnje osnovno školovanje ponovno skraćeno na pet godina, tj. četiri razreda osnovne škole i opetovnicu. Radić je smatrao da nije dovoljno da djeca u pučkim školama nauče čitati, računati i moliti Boga jer da se može dati i bolje obrazovanje za što postoje mogućnosti u Podravini, gdje treba razvijati vrline koje nalazimo u narodu. Radić smatra da se u osnovnim školama premalo utječe na odgoj, jer se u tim

godinama formira karakter čovjeka. Izjavio je da su pučke škole u Dalmaciji bolje nego one u Bansknoj Hrvatskoj, a osim toga da je prednost što dalmatinska djeca znaju talijanski jezik, što im otvara mogućnosti da upoznaju svijet. Citirao je Theodora Roosevelta koji je rekao da će u budućnosti bolje živjeti narodi koji budu znali više jezika jer će se bolje znati snaći u novim okolnostima i da bi, bez obzira na rad, trebalo učiti francuski i engleski umjesto mrtvih klasičnih jezika te da bi možda trebalo učiti i ruski i češki, jer Rusi traže pravicu, a zapadni Europljani traže red, disciplinu i organizaciju. Zalaže se za učenje i nakon završetka školovanja te da je greška našeg sustava što su učitelji pesimisti i ne mogu odgajati mlade ljude za život. Radić se posebno osvrnuo na rad u stručnim školama. Pod utjecajem svog brata Antuna Radića, kritizira stav prema kojem seljačko dijete po završetku stručne škole više nije podobno za poljoprivredni rad. To je posljedica nedostatka prakse u stručnim školama. Zalaže se za stručna putovanja na ogledne posjede, a za odrasle seljake da se organiziraju tečajevi što se djelomično i provodilo u praksi na križevačkoj ratarskoj školi i izvan nje. Radić se zalaže za osnivanje novih, modernih zadruga jer stare kućne zadruge ne mogu odgovarati novim ciljevima života u obitelji. Naloge vlasti da seljaci jednog sela moraju pomagati seljacima u drugim selima koji nisu uspjeli obraditi zemlju smatra pogrešnim, jer su protivne običajima. Radić je tražio da kontrolu nad radom škole obavljaju sami učitelji i da se eliminira miješanje politike u rad škola.¹³

Prehrana je i u Koprivnici bila otežana za vrijeme Prvoga svjetskog rata, ali Vargović i Gradsko poglavarstvo uspješno rješavaju nastale probleme. Što je rat dulje trajao, mobilizacija je zahvaćala sve starija godišta, ostavljajući imanja bez radno sposobne snage, pa je to imalo za posljedicu izostajanje i napuštanje mnogih učenika iz škole kako bi pomagali u obavljanju poljoprivrednih poslova. Isto tako i isplate za rekviriranu stoku sve su više kasnile ili su sasvim izostale, čime se položaj stanovništva i u Koprivnici i u okolnim selima znatno pogoršavao. Stanovništvo je izloženo

12 KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Prehrana u Hrvatskoj 1918. godine*. // Zbornik radova Matice hrvatske sa znanstvenog skupa 1918. u hrvatskoj povijesti, Zagreb, 2012., 73–96.

13 BOBAN, Branka: *Stjepan Radić*, 103–106.

sve većim zahtjevima vlasti za otkup stoke i poljoprivrednih proizvoda, a osim toga tijekom rata upisano je sedam ratnih zajmova, te su mnogi bogati ljudi dosta osiromašili, jer je iznos zajma često propisivan odlukom vlasti. Za vrijeme rata privreda je bila pogođena u svim svojim dijelovima, a osobito kada su rekvirirani gotovo svi konji u Podravini, pa su se seljaci za vuču morali služiti kravama i volovima. No, kao i u svakom društvu, za vrijeme rata šačica trgovaca i nakupaca se obogatila opskrbljujući vojsku po visokim cijenama. Cijena hrane bila je maksimirana, ali to je imalo za posljedicu njezin nestanak s tržišta te se svugdje pa i u Koprivnici moraju otvarati proizvodnje gdje se stanovništvu po određenim cijenama povremeno prodaju neke najnužnije namirnice. No u Podravini je situacija mnogo bolja nego u pasivnim krajevima Hrvatske pa u nju dolaze ljudi iz pasivnih krajeva i otpremaju ono što uspiju kupiti željeznicom u Primorje i Liku. Usprkos tome Podravci, pa i Koprivničanci 1917. i 1918. udomljuju veliki broj gladne djece iz Istre, Hercegovine, Bosne i Dalmacije od kojih mnoga polaze i zanate, a dakako i šegrtsku školu u Koprivnici.¹⁴

Tijekom 1917. dolazi do bijega mnogih vojnika koji su došli na dopust u šume te oni pod imenom Zelenog kadra napadaju i pljačkaju bogate trgovce, ali i župne dvorove, što dovodi do povlačenja ugroženih iz okolnih sela u Koprivnicu. Godine 1918. dolaze i prvi povratnici iz ruske revolucije, pa se šire i boljševičke ideje, uz traženja rušenja Monarhije i stvaranje novih samostalnih država u okviru Monarhije, ali i izvan nje. Proglašenje Države Slovenaca, Hrvata i Srba 29. listopada označilo je razlaz s Bečom i Peštom i ulazak u novo Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca 1. prosinca 1918. godine.¹⁵

Iz objavljenih podataka možemo zaključiti da rat nije bitnije utjecao na broj polaznika pučke škole, ali da je došlo do opadanja broja

šegrta u šegrtskim školama. Razlog tome je svakako angažiranje učenika Šegrtske škole u obavljanju poljoprivrednih poslova u obitelji, kao što to potvrđuju i djeca koja su preko Basaričeve Narodne zaštite smještena na ovom području i često uzimana upravo radi pomoći u obavljanju poljoprivrednih radova. Posebnom naredbom Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade br. 21997 od 21. VIII. 1914. određeno je održavanje nastave u šegrtskim školama i opetovnicama radi potrebe obavljanja poljoprivrednih radova. U Naredbi se navodi: *Naredbom Kr. zemaljske vlade ne drži se obuka na opetovnicama i šegrtskim školama, a ne održavaju se analfabetski tečajevi. Radi polaska škole ublažene su mjere s obzirom na prilike u obitelji i državi. Škole su pozvane da sa odraslijom školskom mladeži pomažu u lakšem gospodarskom poslu onim siromašnim obiteljima, kojima manjaku radne sile stoga što su im članovi pozvani na oružje.*¹⁶ Naime, od 1. listopada 1874. godine nastava je u osnovnim školama počela 1. listopada kad je završena berba.¹⁷ Kad je tako bilo 1914., vjerojatno je u sljedeće tri godine rata ovaj način pribavljanja radne snage u poljoprivredi bio još zastupljeniji. Za ispomoc su uzimani i ruski ratni zarobljenici, a u Koprivnici i zatočenici iz ratnog logora u Žlebiću.¹⁸ Radi potrebe sudjelovanja učenika prilikom ubiranja uroda, nastava u školama počinjala je tek u listopadu kada je završena berba grožđa i takva praksa zabilježena je nekoliko puta.¹⁹ Odlukom Zemaljske vlade od 27. srpnja 1914. zabranjen je rad gotovo svih društava, osim dobrotvornih te briga za siromašne šegrtse pada na leđa učitelja i pomoć drugih učenika. Siromašni šegrti često postaju socijalni problem Sirotinjskog povjerenstva, jer i obrtnici kod kojih rade trpe zbog odlaska gotovo svih

14 KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Briga Podravine za djecu ugroženu u Prvom svjetskom ratu*. // Podravina, V, 10, 2006., 130–157.

15 FELETAR, Dragutin: *Studije i radovi o Podravini*. Čakovec: Zrinski, 1982., 201–208.; FELETAR, Dragutin: *Koprivnički događaji 1918. – 1920.* // Podravski zbornik 79 (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1979., 5–23.

16 Naredba Upravnog odbora županije Bjelovarsko-Križevačke. // Tjednik bjelovarsko-križevačke županije, XXV, 51 (17. 10. 1914.).

17 KRUŠELJ, Ksenija: Nav. dj., 152.

18 KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira; WAGNER, Elizabeta: *Logor za internirane u Žlebiću i glavno središnje taborište za internirane i evakuirane u Koprivnici 1915. – 1917. godine*. // Podravski zbornik 30/2004 (ur. Dražen Ernećić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2004., 153–176.; MILIVOJEVIĆ, Vladimir: *Reka. Povijest, priče, ljudi*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2018., 138–144.

19 KRUŠELJ, Ksenija: Nav. dj., 153.

Sl. 3. Nadgrobni spomenik svećeniku Mihovilu Kolariću (vjeroučitelju Šegrtske škole) na groblju Pri Svetom Duhu u Koprivnici (snimila: R. Medvarić-Bračko, 2019.)

radnika i majstora najbolje životne dobi u vojku, izuzev onih koji su po nalogu vojske bili zaposleni u ustanovama potrebnima vojsci, a to su skladišta, plinara, bolnica i policija. Poseban odbor grada Koprivnice na čelu s gradonačelnikom Josipom Vargovićem isticao je kako su i šegrti uključeni u razne poslove važne za rat, te im je grad dužan uzvratiti barem minimalnom brigom.²⁰

Zbog mobilizacije obrtnika i trgovaca zativoreno je mnogo radnji koje nisu bile nužne za život, ali one koje su ostale otvorene trebaju radnu snagu, pa se broj šegrtu u početku rata povećava. Ponajviše šegrtu u Koprivnici u nauk uzimaju građevinski poduzetnici. Neki obrti su već potpuno nestali, dok su se drugi poput automehaničarskog tek počeli razvijati i još nisu bili posebno iskazivani. Zapaža se da je koprivničko obrtničko društvo multinacionalno. I među obrtnicima i među šegrtima ima pripadnika više nacionalnosti i konfesija. Sjeverna Hrvatska je područje miješanja raznih nacionalnosti i podjednakog tretiranja katoličkog, pravoslavnog i židovskog stanovništva pa time i njihove djece.

Sl. 4. Koprivnički brijači: Josip Herceg, Bogumil Skoliber i Josip Canki, 1918. (vlasništvo slike Josip Merić)

4. Polaznici šegrtske škole u Koprivnici od 1915. do 1918. godine

Kao i za razdoblje do rata ispisom iz Glavnog imenika za razdoblje od 1915. izvukle smo imena polaznika šegrtske škole u Koprivnici. Za školsku godinu 1914./15. nemamo podataka jer nije bilo nastave zbog toga što je u školi bila smještena vojska pa nastava nije održavana. Sljedeće školske godine – 1915./1916. usprkos tome što je nastava održavana neredovito, završena je polaganjem završnog ispita u lipnju 1916. godine. No kao i prethodne godine učenici su bili uključeni u razne ratno-pripomoćne i humanitarne akcije preko ogranka Crvenog križa u Koprivnici.²¹ Sljedeće godine zgrada Gimnazije je oslobođena od ranjenika, ali je nastava za šegrtsku školu i dalje prori-

20 KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Jedno viđenje povijesti grada Koprivnice od 1901. do 1918.* // Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, VIII, 16, 2009., 25.

21 KRUŠELJ Ksenija: *Povijest III*, 55.

jedeno održavana jer su školske zgrade bile devastirane, a mladi nastavnici mobilizirani. No slavio se imendan kralja Franje Josipa I., a učenici su redovito polazili nedjeljne mise. Za razliku od prijašnjih godina, nastava u rujnu 1916. započela je redovito i učitelji su nastojali nadoknaditi propuste prethodnih dviju godina kada je nastava zbog zaposjedanja škole vojskom bila neredovita. No nastava je daleko od normalne. Zbog smrti cara Franje Josipa nastava nije održana, a služena je i misa za dušnica. Nastave nije bilo ni 30. prosinca 1916. kada je okrunjen Karlo u Budimpešti za hrvatsko-ugarskog kralja. Godinu obilježava bijeda i bolest velikog broja djece te jačanje humanitarnih akcija pa se održavaju i koncerti na kojima se skupljaju prinosi za ratnu siročad, odnosno gladnu djecu juga koja su preko Križevaca dopremljena u sela na području županije. Dan ratne siročadi bio je 22. travnja 1917. godine. Kraj školske godine remeti i epidemija ospica pa opet nije bilo završnog ispita.²² Sve je češće izostajanje šegrtas nastave, bilo zbog bolesti ili pak postupanja majstora koji nisu djecu oslobađali poslova u zanatskoj radnji. Inventar koprivničkih škola znatno je oštećen zbog nenamjenskog korištenja školskih prostora od strane vojske, pa je dio namještaja završio kao ogrjev, a jako je stradala i knjižnica. Iz mjeseca u mjesec sve su se više pogoršavale i socijalne i prehrabene prilike, a nedostajali su i nastavnici. Nova mobilizacija dovodi do zatvaranja mnogih obrtničkih i trgovačkih radnji, pa se i šegrti moraju vratiti svojim obiteljima, a to se sve odrazilo na broj učenika. Po prvi puta javlja se kao šegrt jedan Talijan, vjerojatno jer mu je otac bio zatočen u Koprivnici.

Godine 1917. školska nastava započela je tek u listopadu kako bi djeca mogla pomoći kod poljoprivrednih radova, a učitelji kod rekvizicije hrane za potrebe fronta.²³ Svih 28 šegrtas iz tabele 14. moglo se te godine smjestiti u jedan razred, a drugi je okupio svega deset šegrtas. Ratna privreda pogodila je gotovo svaku obitelj, a opada i broj obrtnika, pa rade krojači i neke za život najpotrebnije obrtne radnje. Kao novi učitelj upisan je Mato Sudeta, brat pje-

snika Đure Sudete. Iste godine Mato Sudeta oženio se učiteljicom Zlatom koja je 1922. objavila *Veliku građansku kuharicu*. Osim pjesama Mato Sudeta pokušao je napisati i povijest Koprivnice za koju nije dobio pozitivnu recenziju od poznatog povjesničara Rudolfa Horvata. U tom radu on šegrtsku školu u Koprivnici naziva Općom zanatsko-trgovačkom školom za razliku od ženske stručne škole.²⁴ Školska godina ponovno završava bez uobičajenog završnog ispita, a kroničar škole naziva je »strašnom« i spominje rad u vrijeme kada se na sve četiri strane čulo gruvanje topova, a sedmi i osmi ratni zajam uzima zadnje slobodne novčane rezerve za financiranje rata. Zbog ospica, a vjerojatno i zbog pojave španjolske gripe, nastava je neredovita i u redovnoj pučkoj školi, a šegrtas to dakako mora pogađati još i više jer je njihova nastava slobodnija i nevezanija. Skinuta su i brončana zvana s crkava u Podravini, a život je bio u svemu poremećen.²⁵ U Koprivnicu dolaze gladna i ugrožena djeca juga, ali ih se u samoj Koprivnici rijetko udomi, jer i njezini građani trpe od nestašice hrane zbog ranjenika i zatočenika pa se djeca smještavaju po selima gdje pomažu obiteljima u poljoprivrednim poslovima. Mnogi učenici pothranjeni su i sve bjedniji i bolesniji, pa i školski nadzornik Mihovil Jug može samo registrirati težak položaj školstva u Županiji.²⁶

Sve se snažnije osjeća i djelovanje Zelenog kadra koji provaljuje u klijeti po vinogradima. Olabavljena je i stega vezana uz ratnu privredu te je vraćena sloboda trgovine, ali i sloboda udruživanja i tiska, a u školi se ponovno koristi ćirilica. No bilo je prekasno da bi narod podržao dalje vođenje rata, pogotovo nakon što je španjolska gripa počela desetkovati stanovništvo. Vojnici na bojišnicama oskudijevali su u svemu i rat je završio objavom kapitulacije u studenom 1918., nakon što je 29. listopada

22 KRUŠELJ Ksenija: *Povijest III*, 56.

23 BOGDANOVIĆ, Tomislav: *Križevci...*, 202.

24 SUDETA, Đuro i Mate: *Fantastično-sarkastične priče – Iz povijesti grada Koprivnice*. Koprivnica: Ogranak Matice Hrvatske, 2009., 163. (U Matinom članku Glas iz groba u istoj knjizi ima dosta anonimnih reminiscencija na koprivničko učiteljstvo.)

25 KRUŠELJ, Ksenija: *Povijest III*, 56.

26 BOGDANOVIĆ, Tomislav: *Križevci*, 204. (I dr. Mirko Kasumović te Ivka Ožegović rod. Hitschl imaju mnogo posla s bolesnom djecom.)

Tab. 5. Popis koprivničkih šegrta u prvom A razredu 1911. /1912. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Balija Mirko	1896.	Kunovec	kovač	Jakupić Pavao
2. Banely Ivan	1897.	Budimpešta	trgovac	Grunwald Vilim
3. Dulikravić Ivan	1900.	Veliki Poganac	stolar	Torjany Mijo
4. Heimel Jakob	1899.	Koprivnica	tiskar	Kostinčer Titus
5. Horvat Mato	1893.	Vinogradi	zidar	Rozman Jakob
6. Ipša Juraj	1898.	Koprivnica	bravar	Kartis Vilim
7. Ištvan Štefan Danieli	1897.	Budimpešta	trgovac	Grunwald Vilim
8. Kaučić Zlatko	1897.	Gola	tiskar	Neugebauer Milan
9. Kvaternik Antun	1898.	Brod Moravice	postolar	Damiš Mijo
10. Lebinec Vilim	1900.	Bakovčice	trgovac	Bruner Mavro
11. Markulin Jakob	1895.	Slokovac - Selnik	postolar	Nemec Vinko
12. Merić Jakob	1896.	Peteranec	čizmar	Jurinec Mirko
13. Mesarić Tomo	1894.	Peteranec	bravar	Brozović Ljudevit
14. Mojzeš Antun	1897.	Koprivnica	zidar	Igrić Valko
15. Prosenjak Tomo	1898.	Koprivnica	postolar	Kokot Dragutin
16. Ranilović Nikola	1893.	Veliki Poganac	opančar	Orlović Stevo
17. Sisek Rudolf	1899.	Koprivnica	stolar	Einkorn Leon
18. Šeprek Mijo	1896.	Rasinja	stolar	Gajski Jakob
29. Šimić Ivan	1897.	Zagreb	knjižar	Vošicki Vilim
20. Vutuc Martin	1896.	Koprivnica	bravar	Brozović Ljudevit

1918. proglašena Država Slovenaca, Hrvata i Srba kao prijelazna forma za dalji postupak ujedinjenja s Kraljevinom Srbijom. No to je vrijeme kaosa i vlakovima se kroz Koprivnicu povlače Mađari, Česi, Slovaci, Nijemci i drugi u svoje matične zemlje. Pojavljuju se i prvi povratnici iz Oktobarske revolucije u Rusiji koji utječu na političku svijest ljudi, pa se do tada Monarhiji odana garnitura na vlasti zamjenjuje pripadnicima revolucionarnih struja, a sve to pod snažnim utjecajem promjena u Mađarskoj gdje Bela Kun proglašava sovjetsku Mađarsku.²⁷ U svakom slučaju rat je ostavio velike ožiljke na radu škola u Hrvatskoj, a zbog promjene vlasti dolazi tijekom 1919. do velikih izmjena i u nastavnom kadru i u programima stručnih škola.

5. Šegrta po strukama od 1910. do 1918. godine u koprivničkoj šegrtskoj školi s kraćim osvrtom na nastavnike

Za razumijevanje strukture obrta u Hrvatskoj važno je poznavati koje su struke bile tražene, a koje su već pomalo nestajale pod utjecajem novih tehnologija i zahtjeva modernog vremena. Sumarni pregled pokazuje da se broj šegrta u Koprivnici povećavao, da bi onda izbijanjem rata nastupilo potpuno urušavanje dotadašnjeg rada u školama te prve godine rata. Zbog zauzeća škole od strane vojske nije ni bilo nastave pa nemamo ni izvještaja o brojnom stanju, a onda se do kraja rata radilo u smanjenom obimu i na raznim mjestima uz mnogo manji broj učenika. Radilo se kako se moglo s obzirom na raspoloživu snagu nastavnika.

Kao i kod pučke škole, tako se i u šegrtskoj školi osjeća sve veći broj učenika, što je

naglo prekinuto početkom Prvoga svjetskog rata. Podjela na A i B razred održala se čitavo vrijeme rata unatoč tome što je broj učenika manji. U otežanim uvjetima rada zbog nedostatka sirovina, a i mobilizacije, mnoge obrtne radnje su zatvorene, a to je dakako dovelo i do povratka djece, koja su bila na naukovanju, njihovim obiteljima. Usprkos pokušaju da se stanje u školstvu normalizira ono je s trajanjem rata bivalo sve gore, a osobito su bili pogođeni šegrti, ne samo zbog nedostatka prostora, već i zbog mobilizacije mlađih nastavnika koji su u pravilu radili u šegrtskoj školi. Nastavni kadar gotovo je isti kao u vremenu do 1910. godine s izuzetkom mobiliziranih učitelja.²⁸ Jedan od najistaknutijih nastavnika bio je ravnajući učitelj Josip Kirar koji je 1911. proslavio 40 godina rada u pučkoj i šegrtskoj školi u Koprivnici. Kirar je rođen u Sovinjaku u Kranjskoj 1852., a nakon završene Učiteljske škole u Zagrebu 1872. na preporuku učitelja Franje Klaića dolazi u pučku školu u Koprivnici. Bio je ravnajući učitelj poslije smrti Mije Židovca i za šegrtsku i žensku stručnu školu te je podržavao mnoge napredne ideje, što je utjecalo i na kvalitetu nastave. Bio je i tajnik Narodne čitaonice u Koprivnici, a 24 godine vodio je i podružnicu Gospodarskog društva u Koprivnici. Punih 20 godina bio je tajnik pjevačkog društva *Podravec*, a zaslužan je i za rad Crvenog križa. Bio je blagajnik, a jedno vrijeme i predsjednik *Vjeresijske udruge* u Koprivnici te član nadzornog odbora Koprivničke banke. Rano je ostao bez žene učiteljice Ljubice Juranović i dviju kćeri. Pomogao je 1889. osnovati društvo za siromašnu školsku djecu *Dobrašin*, što je pandan zagrebačkom društvu *Dobrotvor* koje je osnovano 1907. godine s jednakim ciljem prikupljanja sredstava za siromašnu školsku djecu. Bio je glavni predstavnik koprivničkog učiteljstva u Savezu hrvatskih učiteljskih društava za grad i kotar Koprivnicu, a kao ravnatelj muške i ženske stručne škole poslije smrti Mije Židovca. Godine 1908. Kirar je s književnikom i učiteljem Lepušićem pokrenuo list *Koprivnički glasnik*, a bio je i ured-

nik časopisa *Pčelar*. Kirar je imao velik utjecaj i na strukturu nastave, a bio je ravnajući učitelj od 1908. do 1919. godine. Vjeroučitelja Zlatka Kolandera smijenio je 1913. Mihovil Kolarić, koji je predavao vjeronauk do 1945. godine, kada je osuđen na robiju i bio je u Lepoglavi s kardinalom Stepincem. Učitelja Dragutina Cilija smijenio je 1911. Josip Asić, a u studenom 1911. dolazi na školu vjeroučitelj Stjepan Haberštok. Tijekom 1912. učitelj na pučkoj školi je Julije Jiroušek, rođen u Križevcima kao i njegov brat poznati povjesničar umjetnosti, Antun. Među aktivnostima ističe se izlet učenika u Zagreb 29. svibnja 1913., s naglaskom na obilazak povijesnih spomenika Zagreba, a izlet u Križevce 7. svibnja 1914. bio je vezan uz ratarsko gospodarsku školu na prijedlog učitelja Ivana Semeraja.²⁹ Julije Jiroušek je i umro u Koprivnici te je pokopan u neposrednoj blizini koprivničke grobljanske crkve. Nastava se održavala na najbolji mogući način i uz korištenje raspoloživih resursa i dakako da je tijekom rata bila opterećena socijalnim problemima. Šegrti su se mogli koristiti i školskim igralištem, a imali su i svoju školsku knjižnicu, koja im je omogućavala da se dopunski obrazuju kroz čitanje korisnih knjiga koje su nabavljane do početka rata.³⁰

Kao novo lice javlja se vjeroučitelj Mijo Kolarić koji je poučavao u osnovnoj školi i početkom Drugoga svjetskog rata. O biografijama učitelja u Koprivnici zna se vrlo malo pa bi trebalo dodatno istražiti njihov rad. Mislimo da bi to bilo korisno jer ljudi najbolje pamte svoje učitelje u pučkoj školi i oni u znatnoj mjeri utječu na oblikovanje njihovog karaktera.

Kao i u prethodnom razdoblju, školu je kontrolirao Školski odbor na čijem je čelu bio gradonačelnik Josip Vargović, a često i Arhold Betleheim, ravnatelj Gradske štedionice te ugledni veletrgovac Jacques Hirschler kao i školski pouzdanici – ugledni obrtnici Josip Reš, Josip Sulimanac, Dragutin Zemljanić,

28 KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira; MEDVARIĆ-BRAČKO, Ružica: *Šegrtska škola u Koprivnici od 1901. do 1910. godine.* // Podravski zbornik 44/2018, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2018., 46–47.

29 KRUŠELJ Ksenija: *Povijest III...*, 54–55.; Jiroušek je na prijedlog Stjepana Kovačića i Ivana Kavčića priredio 1912. izložbu šegrtskih radova, koja je »veoma dobro uspjela« – *Spomenspis. povodom dvadesetpeto-godišnjice njegovog opstanka: Savez hrvatskih obrtnika 1908. – 1933.* Zagreb: Savez hrvatskih obrtnika u Zagrebu, 1933?, 191.

30 KRUŠELJ, Ksenija: *Povijest III...*, 52.

Ignac Švarc, Mato Križan i neki drugi. Oni posjećuju školu i razgledavaju radove učenika, uočavajući i nagrađujući posebno darovitu djecu. Nadgledanje rada šegrtske škole od strane županijskih i zemaljskih školskih nadzornika rjeđe je za vrijeme trajanja rata, ali zato grad mora voditi više računa o školi i

učenicima. Onih godina kada su se održavali završni ispiti to se odvijalo krajem lipnja, prisutni su bili i spomenuti domaći pouzdanici, a na Petrovo i Pavlovo 29. lipnja održavala se svečana misa i dijeljene su svjedodžbe.

Tab. 6. Popis koprivničkih šegrta u prvom B razredu 1911. /1912. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Baneković Ignac	1899.	Koprivnica	brijač	Ščetinec Nikola
2. Belošević Mijo	1897.	Koprivnica	pekar	Zagoršek Ana
3. Bešenić Mijo	1897.	Varaždinske toplice	postolar	Vragović Ivan
4. Čavić Ignacije	-	-	brijač	Nežić Đuro
5. Ferenc Milan	1897.	Koprivnica	bravar	Babić Josip
6. Glavaš Ljubo	1894.	Sokolovac - Glasinac	bačvar	Streter Rudolf
7. Granžulić Đuro	1897.	Koprivnica	krojač	Fridrich Franjo
8. Habek Franjo	1896.	Veliki Bukovec	stolar	Kaučić Ivan
9. Horvat Đuro	1896.	Kotoriba - Ugarska	urar	Šestak Oskar
10. Imbrišak Josip	1898.	Koprivnica	bravar	Brozović Ljudevit
11. Kapelec Franjo	1895.	Tomašica	stolar	Forenbaher A.
12. Krklec Josip	1898.	Koprivnica	brijač	Ščetinec Nikola
13. Kuček Stjepan	1895.	Rijeka kraj Koprivnice	postolar	Kokot Dragutin
14. Lacković Ignac	1896.	Ludbreg	krojač	Krklec Martin
15. Levaković Đuro	1897.	Virje	postolar	Jurić Lavoslav
16. Lukša Milan	1897.	Sv. Ivan Zelina	brijač	Herceg Josip
17. Mikles Vid	1896.	Maslarac - Topolovac	opančar	Ivković Valko
18. Muršić Josip	1898.	Razkrižje - Ugarska	postolar	Nemec Vinko
19. Pernjak Stjepan	1897.	Križevci	bravar	Kartis Vilim
20. Petričić Vilko	1898.	Koprivnica	tiskar	Neugebauer Milan
21. Rabadija Valent	1896.	Kalinovac	bravar	Kartes Josip
22. Restek Mato	1894.	Novigrad Podravski	stolar	Kovačić Martin
23. Restek Petar	1896.	Novigrad Podravski	postolar	Hirschl Geiza
24. Skospleks Viktor	1897.	Koprivnica	stolar	Pavlović Andrija
25. Sović Franjo	1893.	Veliki Bukovec	pekar	Novosel Luka
26. Šartaj Vid	1897.	Kutnjak	stolar	Gajski Tomo
27. Ščetinec Vladimir	1899.	Koprivnica	stolar	Sabo Andrija
28. Šokec Mato	1897.	Sesvete Podravske	opančar	Podravac Luka
29. Vezjak Stjepan	1895.	Starigrad	zidar	Igrić Janko
30. Vinković Josip	1896.	Šemovac	postolar	Horvat Josip
31. Višak Đuro	1898.	Koprivnica	brijač	Gorničec Feliks
32. Vučković Ivan	1898.	Koprivnica	zidar	Reš Josip

Tab. 7. Popis koprivničkih šegrta u prvom A razredu 1912. /1913. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Blažeković Martin	1898.	Mosti	bravar	Senjan Josip, pl.
2. Brozović Vladimir	1899.	Koprivnica	tapetar	Kristijan Josip
3. Buhanec Franjo	1900.	Koprivnica	kovač	Buhanec Vid
4. Dvorski Josip	1898.	Peteranec	stolar	Halavuk Đuro
5. Dvorski Martin	1898.	Črnile	zidar	Reš Josip
6. Eržek Ilija	1896.	Žigrovac	stolar	Košćak Gabrijel
7. Funtek David	1894.	Drnje	kotlar	Aušperger Franjo
8. Grdanović Milan	1897.	Široko selo	kolar	Solar Andro
9. Herman Ivan	1897.	Rasinja	stolar	Gajski Jakob
10. Horvat Stjepan	1897.	Subotica	stolar	Kaučić Gjuro
11. Ivić Valent	1900.	Kutnjak	bravar	Senjan Josip pl.
12. Jambrošić Josip	1894.	Đelekovec	kovač	Jakupić Pavao
13. Jurkin Tomo	1896.	Mučna Rijeka	kovač	Trumbetaš Ljudevit
14. Loborec Valko	1899.	Koprivnica	slagar	Vošicki Venceslav
15. Lončar Ivan	1893.	Đelekovec	kolar	Gregurek Blaž
16. Lončar Josip	1896.	Srednji Mosti	zidar	Unger Pavao
17. Lovreković Oto	1896.	Koprivnica	bravar	Pesser Josip
18. Matković Vid	1895.	Topolovac	kovač	Munko Martin
19. Medjimurec Josip	1898.	Drnje	bravar	Kartis Josip
20. Medjimurec Ivan	1899.	Drnje	bravar	Solar Mirko
21. Mladjan Ladislav	1899.	Koprivnica	klesar	Mladjan Teodor
22. Mikulec Stanko	1899.	Koprivnica	strojar	Pesser Josip
23. Ozmec Mijo	1897.	Grmuš - Štajerska	soboslikar	Anžel Lovro
24. Pavlović Franjo	1899.	Koprivnica	bravar	Kartis Josip
25. Petrincec Marko	1894.	Peskovec	bravar	Brozović Ljudevit
26. Raić Andro	1899.	Sigetec	soboslikar	Anžel Lovro
27. Štefanec Vatroslav	1896.	Drnje	zidar	Igrić Valko
28. Tomašić-Buchberger Milan	1899.	Koprivnica	bravar	Kartis Josip
29. Veiss Geiza	1898.	Kapošvar - Ugarska	bojadiser	Hohsteter Josip
30. Vutuc Juraj	1899.	Koprivnica	stolar	Pavlović Andro
31. Žinić Tomo	1897.	Legrad	kovač	Pažić Stjepan

Tab. 8. Popis koprivničkih šegrta u prvom B razredu 1912. /1913. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Balaš Stjepan	1899.	Kotoriba	brijač	Barabaš Zlatko
2. Balaško Mijo	1897.	Herešin	postolar	Gajšek Fabijan
3. Barbir Ladislav	1896.	?	urur	Papp Stjepan
4. Domović Franjo	1898.	Doberlin - Bosna	trgovac	Rosenberger Šandor

Prezime i ime šegrt	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
5. Ester Franjo	1898.	Koprivnica	brijač	Skoliber Bogomir
6. Faletić Josip	1898.	Zemun - Hrvatska	krojač	Šavor Stjepan
7. Glaser Stjepan	1898.	Vinkovci	brijač	Glaser Viktor
8. Gregurić Martin	1898.	Drnje	mesar	Ivančić Marija, ud.
9. Hirschl Franjo	1899.	Imbriovec	trgovac	Rosenberger Šandor
10. Ivančić Pavao	1898.	Koprivnica	trgovac	Gunsberger Julio
11. Jurjević Luka	1899.	Šemovec	postolar	Andrašec Valko
12. Kolar Josip	1897.	Koprivnica	krojač	Šavor Krunoslav
13. Korlin Marko	1899.	Đurđevac	brijač	Glazer Viktor
14. Laptuš Viktor	1895.	Koprivnica	pekar	Zagoršek Ana
15. Matekov Franjo	1895.	Virje	čizmar	Mikulec Stjepan
16. Novak Stjepan	1897.	Koprivnica	užar	Ščetinec Katarina
17. Peroš Franjo	1898.	Peteranec	postolar	Kokot Dragutin
18. Petković Božidar	1897.	Ostrvica	pekar	Severović Gradina
19. Petrović Petar	1898.	Ladevica	brijač	Glazer Viktor
20. Plečko Gjuro	1898.	Koprivnica	postolar	Forenbacher Vatroslav
21. Sedjak Feliks	1899.	Kuzminec	krojač	Šavor Stjepan
22. Sisek Feliks	1897.	Gorica	čizmar	Sabolić Stjepan
23. Stanković Cvjetko	-	Virje	postolar	Vragović Ivan
24. Stanojčić Stjepan	1895.	Daruvar	dimnjačar	Pajak Gjuro
25. Široki Ladislav	1896.	Božjakovina	dimnjačar	Pajak Gjuro
26. Varga Josip	1899.	Koprivnica	brijač	Nežić Gjuro
27. Vrban Mijo	1897.	Peteranec	čizmar	Jurinec Josip

Tab. 9. Popis koprivničkih šegrtu u prvom razredu 1913. /1914. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrt	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Belčić Mijo	1898.	Starigrad	bačvar	Stretter Rudolf
2. Berta Tomo	1898.	Miholjanec	pekar	Severović Gradina
3. Burlic Franjo	1895.	Đurđevac	remenar	Ivanović Stjepan
4. Ferenc Viktor	1898.	Koprivnica	brijač	Gorniček Feliks
5. Havoić Vinko	1899.	Drnje	pekar	Toljan Milan
6. Hrastić Vjekoslav	1895.	Žigrovec	stolar	Košćak Gabro
7. Ivković Blaž	1899.	Križ	postolar	-
8. Ivković Stjepan	1900.	Koprivnica	brijač	Ščetinec Nikola
9. Jarčić Andelko	1898.	Novigrad Podravski	brijač	Herceg Josip
10. Kočiš Stjepan	1899.	Kotoriba	mesar	Kovačić Valko
11. Kolarić Gjuro	1899.	Koprivnica	čizmar	Jurinec Josip
12. Koren Antun	1900.	Kutnjak - Kuzminec	krojač	Levačić Petar
13. Kovač Ivan	1900.	Torčec	stolar	Kaučić Ivan
14. Kozjak Martin	1898.	Novigrad Podravski	stolar	Pavlović Andro

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
15. Križan Šandor	1897.	Koprivnica	kovač	Baneković Janko
16. Lušetić Ivan	1898.	Carevdar	bravar	Kartes Josip
17. Maček Blaž	1900.	Koprivnica	bravar	Brozović Ljudevit
18. Munko Josip	-	Koprivnica	kovač	-
19. Novaković Stjepan	-	-	bravar	Brozović Ljudevit
20. Paček Vinko	1899.	Gornji Fodrovac	čizmar	Švasnik Antun
21. Pavlović Ivan	1899.	Rasinja	zidar	Reš Josip
22. Paviša Gjuro	1899.	Kalinovac	bravar	Kartes Josip i Vilim
23. Pernarić Ivan	1900.	Gorica	stolar	Tarjany Mijo
24. Pitom Petar	1901.	Novigrad Podravski	bravar	Babić Josip
25. Posavec Ivan	1900.	Novigrad Podravski	čizmar	Čupan Ivan
26. Potravi Imbro	1897.	Kutnjak	stolar	Tarjany Mijo
27. Rižner Franjo	1898.	Koprivnica	zidar	Igrić Valko
28. Sabo Antun	1899.	Zagreb	bravar	Veser Josip
29. Sestrić Ljudevit	1900.	Đurđevac	brijač	Skoliber Bogumil
30. Sever Pavao	1898.	Sigetec	postolar	Danfe Mijo
31. Sović Franjo	1896.	Drnje	užar	-
32. Stjepanovski Rudolf	1897.	Zagreb	soboslikar	Kokot Tomo
33. Šimunović Milan	1900.	Koprivnica	postolar	Albich Franjo
34. Španiček Josip	1897.	Koprivnica	bravar	Brozović Ljudevit
35. Vedriš Stjepan	1900.	Novigrad Podravski	brijač	Skoliber Bogumil
36. Žinić Martin	1899.	Legrad	čizmar	Jurinec Josip

Tab. 10. Popis koprivničkih šegrta u prvom A razredu 1915. /1916. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Balaško Kuzman	1900.	Mali Bukovec	čizmar	Mikulčić Đuro
2. Belaić Stjepan	1900.	Koprivnica	bravar	Brozović Ljudevit
3. Faletić Stjepan	1900.	Koprivnica	postolar	Gajšek Fabijan
4. Filipović Mijo	1898.	Đurđevac	postolar	Kokot Dragutin
5. Fištrović Stjepan	1898.	Koprivnica	krojač	Šavor Stjepan
6. Grdanović Milan	1901.	Đurđevac	krojač	Katinčić Martin
7. Grganja Mato	1902.	Đurđevac	krojač	Katinčić Martin
8. Horvat Petar	1897.	Gorekarz - Ugarska	bojadiser	Grunvald Vilim
9. Jakopović Ignac	1898.	Žarovnica	krojač	Tkalčec Stjepan
10. Katzer Ivan	1902.	Peteranec	bravar	Kartis Josip
11. Kovačić Antun	1902.	Koprivnica	bravar	Babić Josip
12. Kraus Stjepan	1900.	Koprivnica	zidar	Bajer Andrija
13. Lazar Martin	1900.	Vinci - Ludbreg	bravar	Hunjak Mijo
14. Lončar Dragutin	1900.	Srednji Mosti	kipar	Richard Antun
15. Lončar Josip	1900.	Peteranec	bravar	Kartis Josip i Vilim

Prezime i ime šegrt	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
16. Lušetić Ivan	1900.	Vojakovac	bravar	Kartis Josip i Vilim
17. Mađarić Mijo	1900.	Torčec	stolar	Gajski Tomo
18. Matoković Florijan	1898.	Vrbanovac	krojač	Dombaj Mirko
19. Merić Jakob	1897.	Koprivnica	krojač	Ivančić Antun
20. Mihalić Tomo	1900.	Herešin	postolar	Vragović Ivan
21. Mikulčić Dragutin	1901.	Koprivnica	urar	Papp Stjepan
22. Muić Mijo	1898.	Rešetari	slikar	Petre Josip
23. Mustač Stjepan	1897.	Starigrad	čizmar	Vragović Bara
24. Picer Valent	1902.	Torčec	stolar	Kaučić Ivan
25. Podunajec Jakob	1896.	Glogovac	bravar	Tkalčec Đuro
26. Pošta Pavao	1900.	Drnje	kovač	Pažić Ivan
27. Radotić Mato	1901.	Novigrad Podravski	stolar	Pavlović Andro
28. Raić Franjo	1902.	Sigetec	postolar	Vragović Ivan
29. Rožmarić Josip	1901.	Koprivnica	krojač	Čuković Đuro
30. Sabadi Bogumir	1899.	Koprivnica	stolar	Ambrošić Ivan
31. Saili Dragutin	1899.	Zagreb	bravar	Kartis Josip i Vilim
32. Sirovec Ivo	1898.	Subotica Podravska	bravar	Senjan Josip
33. Sović Josip	1900.	Jakopovac	čizmar	Mikulčić Đuro
34. Stanko Josip	1900.	Slovakac	tokar	Šmit Đuro
35. Šavor Viktor	1901.	Đurđevac	postolar	Kokot Dragutin
36. Šegović Jakob	1901.	Koprivnica	bojadiser	Grunvald Vilim
37. Šijak Đuro	1899.	Gorica	postolar	Kokot Dragutin
38. Šimunić Dragutin	1901.	Koprivnica	krojač	Maltarić Andrija
39. Špoljarić Ivan	1898.	Crnac	opančar	Podravac Luka
40. Štrfček Đuro	1899.	Novigrad Podravski	bravar	Kartis Josip i Vilim
41. Tkalec Stjepan	1898.	Zagreb	krojač	Fridrich Franjo
42. Trepotec Franjo	1901.	Novigrad Podravski	stolar	Kovačić Martin
43. Vranić Vjekoslav	1901.	Ogulin	tiskar	Kostinčer Tito
44. Vurošić Vjekoslav	1902.	Koprivnica	knjigoveža	Vošicki Vinko
45. Žganec Blaž	1895.	Herešin	zidar	Igrić Janko

Tab. 11. Popis koprivničkih šegrtu u prvom B razredu 1915. /1916. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrt	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Družinec Dragutin	1901.	Krapina	dimnjačar	Čmelić Marko
2. Handler Vilko	1900.	Sokolovac	trgovac	Rechinter Ignac
3. Hirschler Julije	1901.	Kelemen - Jalžabet	trgovac	Rosenberger Hinko
4. Jušić Mijo	1901.	Peteranec	trgovac	Grunwald Vilim
5. Matijašić Milan	1900.	Varaždin	dimnjačar	Pajak Đuro
6. Radić Lazar	1899.	Bosnovi - Bosna	trgovac	Vaić Đuro
7. Sabo Vilim	1899.	Starigrad	trgovac	Herceg

Tab. 12. Popis koprivničkih šegrta u prvom A razredu 1916. /1917. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Brnčić Slavko	1903.	Koprivnica	bravar	Kartis Josip i Vilim
2. Čupan Ivan	1901.	Novigrad Podravski	slikar	Anžel Rafael
3. Dvorski Josip	1901.	Herešin	zidar	Reš Josip
4. Kovačić Antun	1900.	Koprivnica	bravar	Babić Josip
5. Manderla Leopold	1904.	Tropava - Šleska	trgovac	Vaić Đuro
6. Marantz Josip	1904.	Koprivnica	kovač	Janeković Janko
7. Mičurin Lovro	1901.	Novigrad Podravski	stolar	Pavlović Andro
8. Milošić Hinko	1900.	Drnje	krojač	Zmazek Gabrijel
9. Oreški Janko	1902.	Vinci	trgovac	Šterenfeld Siegfried
10. Pavlović Ivan	1903.	Koprivnica	postolar	Jurić Leopold
11. Sabo Josip	1903.	Koprivnica	krojač	Šavor Stjepan
12. Sesvečan Marko	1902.	Koprivnica	zidar	Varmuž Andro
13. Sokač Slavoljub	1900.	Križevci	bravar	Kartis Vilim
14. Stanko Josip	1900.	Slokovac	tokar	Šmit Gjuro
15. Špankl Ferdinand	1899.	Delnice	bravar	Brozović Ljudevit
16. Tomašić-Buchberger Leopold	1901.	Koprivnica	bravar	Kartis Josip i Vilim
17. Trumbetaš Viktor	1902.	Koprivnica	kovač	Trumbetaš Ljudevit
18. Zanollo Benjamin	1899.	S. Gjustin - Italija	bravar	Kartis Josip

Tab. 13. Popis koprivničkih šegrta u prvom B razredu 1916. /1917. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Baknić Đuro	1901.	Đurđevac	postolar	Balika Franjo
2. Crkvenac Stjepan	1901.	Novigrad Podravski	čizmar	Kozić Ivan
3. Fištrović Franjo	1899.	Koprivnica	postolar	Laptoš Bartol
4. Hegeduš Roko	1900.	-	postolar	Horvat Mato
5. Ivanušec Emil	1902.	Novigrad Podravski	postolar	Košar Alex
6. Jambrošić Milan	1901.	Subotica Podravska	mlinar	Blaza Martin
7. Kalinić Nikola	1901.	Velika Branjska	trgovac	Rehnicher N.
8. Košnjak Antun	1901.	Kloštar Podravski	brusar	Negro Ivan
9. Kovač Valent	1903.	Torčec	postolar	Gajšek Fabijan
10. Kraš Mirko	1901.	Ivanec	užar	Jakčin Franjo
11. Lončar Vinko	1902.	Đelekovac	mlinar	Dlaka Josip
12. Lončarić Josip	1903.	Koprivnica	brijač	Ščetinec Nikola
13. Maček Valent	1901.	Ludbreg	brijač	Barabaš Zlatko
14. Martinušić Josip	1901.	Koprivnica	trgovac	Lowy David
15. Nemec Antun	1899.	Štrigova - Ugarska	postolar	Balika Franjo
16. Pintarić Ivan	1903.	Koprivnica	brusar	Negro Ivan
17. Podunajec Ivan	1901.	Koprivnica	postolar	Hirshl Geiza

Prezime i ime šegrt	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
18. Požgaj Martin	1903.	Peteranec	trgovac	Hirschl Ignac
19. Pupiće Josip	1902.	Miholjanec	postolar	Novak Gašpar
20. Radotić Mato	-	Novigrad Podravski	brijač	Skoliber Bogumil
21. Sović Viktor	1902.	Prugovac	opančar	Podravac Luka
22. Topolko Lovro	1900.	Apatovac	čizmar	Sabolić Stjepan
23. Zbil Vjekoslav	1903.	Zagreb	dimnjačar	Jakovac Franjo

Tab. 14. Popis koprivničkih šegrt u prvom A razredu 1917. /1918. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrt	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Antolković Stjepan	1903.	Koprivnica	bravar	Kartis Josip i Vilim
2. Belković Pavao	1900.	Drnje	postolar	Horvat Josip
3. Bokal Josip	1902.	Jagnjedovac	kovač	Baneković Josip
4. Herman Martin	1902.	Močile - Koprivnica	postolar	Novak Gašpar
5. Kiš Juraj	1903.	Zagreb	slikar	Barmbauer Ivan
6. Kolaric Ivan	1904.	Selnica	postolar	Mikulčić Đuro
7. Kralj Josip	1904.	Koprivnica	bravar	Brozović Ljudevit
8. Kudumija Ivan	1904.	Đurđevac	licitar	Sulimanović Josip
9. Latin Antun	1904.	Gori?	opančar	Podravac Luka
10. Lesničar Stjepan	1903.	Đurđevac	krojač	Šavor Stjepan
11. Loborec Đuro	1903.	Koprivnica	tiskar	Vošicki Vinko
12. Matoc Franjo	1900.	Apatija	stolar	Kaučić Ivan
13. Milošić Hinko	1902.	Bistrica	stolar	Torjany Mihalj
14. Mustač Stjepan	1895.	Koprivnica	postolar	Vragović Barica
15. Ostrogović Dragutin	1904.	Sveti Vid	urar	Kolman Zvonimir
16. Ostrogović Ivan	1904.	-	urar	-
17. Ostrogović Roman	1902.	-	bravar	-
18. Plavec Stjepan	1902.	Neunkirchen - Pečuh	bravar	Kartis Josip i Vilim
19. Pleša Petar	1903.	Kosinj	krojač	Tkalčec Stjepan
20. Puškaš Josip	1902.	Teglavalj - Ugarska	kolar	Solar Andrija
21. Raškaj Tomo	1903.	Miholjanec	krojač	Dombaj Mirko
22. Sabo Josip	1904.	Koprivnica	krojač	Perera Makso
23. Sirovec Andro	1901.	Subotica Podravska	krojač	Šavor Stjepan
24. Škalić Florijan	1903.	-	zidar	Reš Josip
25. Tkalčec Franjo	1902.	Koprivnica	slikar	Barmbauer Ivan ?
26. Tkalec Ignac	1904.	Torčec	bravar	Tkalčec Đuro
27. Vedriš Marko	1902.	Novigrad Podravski	bravar	Brozović Ljudevit
28. Žagar Slavko	1903.	Mučna	bravar	Kartis Josip i Vilim

Tab. 15. Popis koprivničkih šegrta u prvom B razredu 1917. /1918. godine (izradile autorice)

Prezime i ime šegrta	Godina rođenja	Mjesto rođenja	Zanimanje	Prezime i ime obrtnika
1. Dolenc Valent	1899.	Borovljani	mlinar	Sekulić Đuro
2. Družinec Vjekoslav	1901.	Đurmanec	dimnjačar	Čmelić Marko
3. Fichy Vjekoslav	1903.	Sesvete	postolar	Jurinec Josip
4. Jambrošić Milan	1901.	Subotica Podravska	trgovac	Hirshl Ignac
5. Kiš Julio	1904.	Zagreb	tiskar	Vošicki Vilko
6. Laptoš Ignac	1902.	Koprivnica	brijač	Ščetinec Nikola
7. Pintar Rudolf	1903.	Koprivnica	brijač	Canki Josip
8. Pavleković Lovro	1900.	Đurđevac	brijač	Hreceg Josip
9. Sisek Ivan	1904.	Kuzminec	postolar	Balika Franjo
10. Trstenjak Levin	1902.	Ludbreg	užar	Ščetinec Kata
11. Lončar Vinko	1902.	Đelekovac	mlinar	Dlaka Josip

Tab. 16. Šegrti po razredima od 1910. /11. do 1917. /18. godine (izradile autorice)

Napomena: A' i B' – broj šegrta u prvim razredima bez ponavljača

Šegrti po razredima/ šk. god.	Niži odjel	Prvi A razred	Prvi A1 razred	Prvi B razred	Prvi B1 razred	Drugi razred	Treći razred
1910. /11.	44	38	33	32	19	38	35
1911. /12.	52	34	20	38	32	45	29
1912. /13.	32	36	31	33	27	48	40
1913. /14.	55	53	36	-	-	A22+B37	30
1914. /15.	-	-	-	-	-	-	-
1915. /16.	45	50	45	27	7	29	19
1916. /17.	29	29	18	29	23	33	12
1917. /18.	30	44	28	19	10	20	7

7. Zaključak

Šegrtska škola u Koprivnici bila je vrlo životna škola u kojoj su se družila gradska djeca s onom iz dalje i bliže okolice. Dolazili su iz raznih sredina s obzirom na socijalno porijeklo, ali i s obzirom na nacionalnu ili vjersku pripadnost, što je imalo pozitivnih posljedica na njihovo kasnije druženje u obrtničkim udruženjima pa i u Savezu hrvatskih obrtnika ili srpskom Privredniku. Zajedničko školovanje djece koja su dolazila iz raznih osnovnih škola, u dobi od 14 i više godina imalo je veliki utjecaj na jedinstvo obrtnika kada su nakon šegrtovanja i polaganja ispita za kalfu i majstora završili svoje stručno obrazovanje. Šegrti nisu u školi dijeljeni na različite struke, već su šegrti različitih obrtničkih i trgovačkih struka zajedno polazili školu. Prezenterani popis šegрта u koprivničkoj stručnoj školi daje nam osnove za mnoge važne zaključke i razumijevanje uspješnog gospodarskog razvoja Koprivnice. Bez obzira učili zanat kod trgovca, obrtnika ili ugostitelja katoličke, židovske ili pravoslavne vjere, kadar koji je proizašao iz koprivničke šegrtske škole mogao je odgovoriti svakom traženju. To je utjecalo na činjenicu da je Koprivnica nastavila svoj život i u međuratnom razdoblju te se prometnula u razvijeno gospodarsko središte. Privredna struktura očuvala se jer na području Koprivnice nije bilo ratnih operacija. Obrazovanje je bilo u samom vrhu nastojanja grada i pružalo je velike mogućnosti, a blizina Mađarske, Slovenije i Austrije poticala je na usavršavanje i nove spoznaje. Istina je da su mnogi učenici koji su završili pučku školu u Koprivnici nastavili školovanje na raznim školama izvan Koprivnice, dajući Hrvatskoj najbolje stručne kadrove u gospodarstvu. To je svakako utjecalo na deagrarizaciju podravskog sela, ali i na promjenu strukture stanovništva. Vjerojatno je i manjak dovoljno dobre zemlje ponukao mnoge seljake da svoju djecu pošalju u škole no često se događalo da imućniji seljaci koji su imali jedno dijete, to dijete školuju u križevačkoj gospodarskoj školi, namijenivši mu posjed u nasljeđe. Na ovom principu gotovo da se na neki neobičan način promovirao sistem koji se njegovao u njemačkim zemljama, tj. da samo najstariji sin ostaje

na zemlji, a ostali moraju napustiti dom i potražiti drugo zanimanje.

Izražena je konkurencija između trgovaca i obrtnika i bilo bi za očekivati da će trgovci pobijediti u kratkom roku. Međutim zbog siromaštva većine stanovništva pokvareni predmeti u kućanstvu se ne bacaju, već se popravljaju i time potiču inventivnost domaćih obrtnika jer nije bilo stvari koju oni ne bi znali popraviti. Čuvali su se stari strojevi i sve se iskorištavalo pa su dvorišta obrtnika, osobito metalaca bila puna takvih odbačenih predmeta, koji su u određenom trenutku i po potrebi opet stavljani u upotrebu. Bilo bi dobro da se veća pažnja posveti biografijama pojedinih obrtnika jer su oni u znatnoj mjeri također utjecali na gospodarski i društveni život grada. Trebalo bi pretražiti i obiteljske arhive i očuvane fotografije i utvrditi kako su obrtnici djelovali u međuratnom razdoblju na društveni i politički život. Nije prihvatljivo da znamo više o cehovskim majstorima feudalnog razdoblja nego o obrtnicima koji su od 1872. do 1941. bili nosioci domaće politike i javnog života u Koprivnici, Križevcima, Ludbregu, Virju i Đurđevcu, a rijetke pojedinačne biografije pokazuju da tu ima itekako mnogo posla za istraživače. Danas se ponovno potiče rad obrtnika pa osvrst na rad prethodnih generacija obrtnika nije za odbacivanje. Ne samo borbom već i znanjem, vještinom i inovacijom održali su se obrtnici koji su dobar dio svoje energije posvetili i svojim šegrtima i naučnicima, predajući im svoja iskustva i znanje. U današnje vrijeme mnoga su stara obrtnička zanimanja nestala, ali su se pojavila nova, a sposobnost za snalaženje u njima može se steći ne samo teoretskim već i praktičnim radom, tj. školom za život kakva se danas traži jer je cjeloživotno učenje sastavni dio naših života.

Summary

Apprentice School in Koprivnica from autumn of 1910 until the end of 1918

This paper is the third sequel of the paper of the same name which we started publishing in Podravina's Almanac in 2017 and 2018. It shows that, thanks to craftsmen and traders, Koprivnica became an important economic center prior to the beginning of the First World War, owing to its strategic position close to the Hungarian border. Furthermore, Koprivnica served as a link with Slavonia along the Drava River. Koprivnica, as a significant trade and crafts center, and now already as an industrial center, entered the process of stagnation and backwardness only after the First World War, but this will be the research task for some future researchers.

Literatura

- BOBAN, Branka: *Stjepan Radić u vrijeme Prvoga svjetskog rata*. Zagreb: Alineja, 2006., 53–58, 95.
- BOGDANOVIĆ, Tomislav: *Križevci u Prvom svjetskom ratu*. Zagreb – Križevci: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Koprivničko-križevačke županije, 2018.
- DOBROVŠAK, Ljiljana: *Spomenik stradalim Židovima u Prvom svjetskom ratu u Koprivnici*. // Podravski zbornik 43/2017 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2017., 58.
- DOBROVŠAK, Ljiljana: *Židovi u gospodarstvu Koprivnice i Podravine*. // Podravina VIII, 16, Koprivnica, 2009., 98–114.
- ERNEČIĆ, Dražen: *Životopis Josipa Vargovića, koprivničkog gradonačelnika – vizionara*. // Scientia Podraviana XIV, 1999., 2–3.
- FELETAR, Dragutin: *Podravina. Povijesno-geografski pregled od paleolita do 1945. godine*. Koprivnica, 1988.
- FELETAR, Dragutin: *Podravina: Prinos poznavanju gospodarskog razvoja sjeverozapadne Hrvatske*. Koprivnica: Podravka, 1973., 146–165.
- Godišnje izvješća obćih pučkih škola slob. i kralj. grada Koprivnice: 1911./1912., 1912./1913., 1913./1914., Narodne novine, Zagreb
- HORVAT, Rudolf: *Povijest slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice*. Koprivnica: Matica Hrvatska, 2003., 248–270.
- Imenik Šegrtske škole u Koprivnici: 1910. – 1917., 1917. – 1923.
- KOVAČIĆ, Danijel: *Kratki pregled povijesti koprivničkog gospodarstva u međuratnom razdoblju*. // Podravski zbornik 24-25/1998-1999 (ur. Hrvoje Petrić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1999., 137–145.
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Prvi gospodarski program Hrvatske i Slavonije 1914. godine ili restrukturiranje Hrvatsko-Ugarske nagodbe*. // Glasnik arhiva Slavonije i Baranje 13 (ur. Zita Jukić), Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2015., 11–32.
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Prehrana u Hrvatskoj 1918. godine*. // Zbornik radova Matice Hrvatske sa znanstvenog skupa »1918. u hrvatskoj povijesti«, Zagreb 2012., 73–96.
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira; MEDVARIĆ-BRAČKO, Ružica: *Šegrtska škola u Koprivnici od 1901. do 1910. godine*. // Podravski zbornik 44/2018 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2018., 46–47.
- KRUŠELJ, Ksenija: *Povijest pučkog školstva u Koprivnici (III.)*. // Podravski zbornik 40/2014 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2014., 50–57.
- MATKOVIĆ, Stjepan: *Čista stranka prava (1895. – 1903.)*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001., 163, 176, 261–270, 291.
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira; MEDVARIĆ-BRAČKO, Ružica: *Šegrtska škola u Koprivnici od 1886. do 1900. godine*. // Podravski zbornik 43/2017 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2017.
- MIHOLEK, Vladimir: *Hrvatska seljačka zadruga i marvogojska udruga u Đurđevcu*. // Podravski zbornik 37/2011 (ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2011., 173.
- NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena: *Povijest novinarstva. Kratki pregled*. Zagreb: Sveučilište Sjever – Ibis grafika, 2015., 126, 130–133.
- Statistički godišnjak kraljevina Hrvatske i Slavonije II., 1906. – 1910., Zagreb, 1917., 508.
- ŠADEK, Vladimir: *Političke stranke u Podravini 1918. – 1941.* Koprivnica: Meridijani, 2009., 22–25.